

МИОДРАГ МАТИЦКИ

ПИЈАНИНО СТАРОГ БЕОГРАДА

Виолинисти Матеји Маринковићу помало је непријатно да свира са мајком преда мном. Нема публике на коју је навикао на многим концертима по свету, нема оркестра. Само сам ја присутан, заваљен у двоседу у трпезарији приземног стана. Изнад мене је увеличана фотографија његове баке са шеширом. Она нас гледа одгоре и благим осмехом благосиља. Насупрот ње увеличана фотографија у боји оца му, насмејаног комшије Боже који је скоро преминуо, а сада се пита какав то концерт спремамо у његовој трпезарији, у којој смо толико пута умели да попијемо „по једну” после повратка са Бајлонијеве пијаце, али у којој се одавно није свирало. Породични полуконцертни клавир продали су у тешким ратним временима, а пијанино који су успели да набаве 1946. године помогао им је у послератним годинама да преживе тачкице и редове за неопходне потрештине, овере и потврде докумената о свему и свачему. Све је то Матејина мајка Мира успевала да поништи свирком, док су чланови њене породице били окупљени у овој истој трпезарији, стиснути као да очекују сваког часа да неко упадне са неким решењем које ће им болно пасти јер је беспоговорно морало да се изврши, јер је било потврђено црвеним печатом и фразом коју су шапатом изговарали: „У име народа!” Тако им је одузета кућа у Рузвелтовој, зграда крај Бајлонијеве пијаце са апотеком. Сабиле су их у тај приземни стан са трпезаријом у којој је једино пркосио црни пијанино. Али за десетак година и њега је ћерка однела да њена деца имају на чему да се уче музици. Отишли су, потом, родитељи, морао је и Божа да оде, па да Мира сама остане у стану. Када смо последњих дана супруга Драгана и ја свраћали код ње на кафу, осмелила се да ми прича о пијанину, да ми повери да „само тужна воли да свира”.

Мирин син Матеја био је мајстор на виолини. Дуго је радио на Краљевској академији у Лондону, а сада је далеко, у Пекингу, где је обучавао нове мајсторе. Када је последњи пут навратио у Београд, на четрдесет дана од Божиње сахране, Мири излети реченица које је и мене погодила: „Ја бих засвирала, душа ми плаче!” После, чујем да јој је Матеја вратио стари црни пијанино, да га је на рукама унео у трпезарију приземног стана. И неколико дана после, када се Матеја вратио у Пекинг, започнем са Миром причу о пијанину. Призна ми зашто само тужна ужива у свирци, али додаде и да јој је важно „да има коме да свира”. И тада отклопи дирке и предложи ми да је послушам. Сркутао сам понуђену кафу двадесетак минута док је она свирала утврђени репертоар староградских песама: „На те мислим”, „Колико те волим, не воли те нико” „Ја бих хтео да верујем у срећу”, „Те очи твоје зелене, / те речи твоје варљиве”, „Тешко ми је заборавит’ тебе”, „Црне руже”. Мира је већ једном морала све те песме неком да одсвира. Почео сам тихо и ја да певушим уз њену пратњу, и мене је захватио исти сентимент тако да су нам се помешала сећања, да се у мене пренео бруј пијанина. Чак ми се учини да трамваји успоравају док пролазе испод Мириног прозора. „Те песме, сад, свирам и кад сам тужна, и када имам разлога да се веселим” – поновила ми је на растанку. Била ми је то најпријатнија кафа коју сам попио у тој предратној београдској згради на чији сам се трећи спрат уселио 1972. године.

„После рата биле су ретке седељке уз живу музику. Била сам млада и само сам свирала себи. Прозор сам, тада, држала отворен. Младићи би чули музику старог Београда и застајали су под прозором да слушају. Кад бих завршила, појавила бих се дискретно иза завесе и они су ме изазивали да наставим тако што су тихо певушили мелодије које сам одсвирала. Биле су то пригушене серенаде непознатој. Прихватала сам њихов изазов. Иако сам, тада, била млада, схватала сам да се тим песмама стари Београд не предаје новом времену, да само уз такве песме може да сачува душу. Сада, када сам зашла у године, прозор не отварам док свирам. Плашим се да ми сви они из прошлости, знани и незнани, не уђу кроз прозор, па да ми испуне собу и почну да ме запиткују, а ја да не знам шта да им кажем о животу. Па онда свирам дуго и тихо, док се не заборавим да сам ту и не изгубим међу диркама. Али староградске песме имају моћ да сваким тоном такну неку струну у мени, па више брујим ја него пијанино, из мене се извија мелодија. Музика, драги комшија, као отровни мелем разара, раствара сећања, болом уме да загрдне, осмехе да избрише са усана кад поновим неки такт, па ја тај такт понављам, притискам

дирке јаче, пијанино почиње да бруји све снажније. То ја одзвањам, из мене то сваки тон хрли према затвореном прозору. Једном ћу га отворити широм. Нека је мој стан са северне стране, нека је прохладно док пири јесењи ветар, ништа ме не може спречити да се кроз велеградску вреву и саобраћајни бруј не пробију и гласови младића који су певали серенату непознатој девојци за пијанином. Више се не појављујем ни на прозору иза завесе. Захвална сам трамвају 'двојци' која иде укруг што још једини од трамваја који туда пролазе успори и када прође по трећи пут испод мог прозора, што прислушкује док свирам. Знаш, комшија, и трамваји, као и мој пијанино, имају душу."

Када ми је Мира одсвирала утврђени предратни репертоар староградских песама, приметим да се шеталица на сату у трпезарији који одавно није радио још њише од последњег акорда, да су чак и завесе на прозору зањихане. Недостајали су само младићи испод прозора да тихо запекуше серенату непознатој.

Тада предложим да концерт поновимо ту, у трпезарији, кад опет Матеја дође. Она је са неверицом одмахивала главом. „Ако је то неизводљиво” – кажем јој – „ја ћу сам да опишем како би тај концерт изгледао. И речи могу бити музика.”

Када је Мирин син Матеја гостовао на Коларцу, Мира је набављала карте за мене и супругу, да Матеју слушамо заједно. Наслутио сам да у одабраним композицијама које је свирао Матеја настоји да поврати понешто од атмосфере старог Београда, да извођењем подсети публику на предратне концерте у тој истој сали. Седели бисмо Мира, ја, Драгана и доктор Божа упарађени и крајње озбиљни. Божа је ценио музику јер без ње, схватио је то као и ја, не може бити правог господства, не може његовој Мири да поврати слику другарица са чарлстон ципелама на изазовним штиклама, са плисираним сукњама и шеширима који су се сви разликовали тако да у хиљаде нису била два иста. Сваки шешир предратних дама на свој начин истицао је прђасте носеве упрте у сутра, у нове ритмове, истицао је нови смех девојачки који је звонио од тада стечене слободe женског рода. То је доктор Божа у музици ценио и знао је да се понаша на концертима сина Матеје док овај свира композиције које су биле на Коларцу извођене и пре рата, које и данас брује на галерији, и које се полако, попут магле, спуштају на партер да би се слиле са музиком која се управо изводи на подијуму. Божа је знао да се понаша за разлику од мене. Ја сам стално у погрешно време кретао са аплаузом. Нисам разликовао ставове композиција, значај кратких станки док се Матејина виолина спрема за нову виртуозу. Сав сам бивао избућан са обе стране, од Мире и Драгане које су ме спречавале да

не заплаудирам када Матеја заокружи бравуру на четири жице, када, за тренутак, зажмири као да га је управо тај део композиције однео негде далеко у дубоки сентимент из којег се, потом, у салу Коларца враћао уз помоћ жестоког пициката.

И ја сам то са Матејом саосећао, али понашао сам се као да сам у позоришту кад се глумац посве пренесе у тумачени лик и у потпуности оживи као неко друго биће. Тад би ми, спонтано, излетео узвик којим сам глумце куражио да наставе тако. Довикнуо бих Матеји: „Браво, мајсторе!”, док су ме Мира и Драгана ућуткивале лактовима. Само доктор Божа ме је разумео. У тим тренуцима испружио би руку и потапшао ме по надлактици.

Најзад, остварио се концерт Мире, Матеје и пијанина. Матеји је било помало непријатно. Није на подијуму, нема публике и оркестра, а треба да свира преда мном заваљеним у двоседу испод велике урамљене фотографије Мирине мајке. И удешен и насмејан доктор Божа чекао је да концерт почне. Мира је била свечано обучена у тамну хаљину као да је на концерту, са белим цветом који залелуја на њеним грудима кад год дубоко уздахне очекујући знак да концерт почне. Ја несвесно закопчавам дугмета на кошуљи до грла и рефлексно притежем непостојећу кравату. Ни овога пута не умем да се понашам на гала концерту.

Матеја први пут после толико година не зна шта ће са виолином. Чуди се да му рука са гудалом подрхтава. Пита се како ће да импровизује док прати мајку за пијанином, а не она њега. Он добро зна да су староградске песме о ружама, сећањима, отвореним и затвореним прозорима и растанцима једноставне као што је све једноставно у искреној и правој љубави, а остало сувишно.

На први акорд пијанина виолина се Матеји отме, заигра му гудало у руци, па започне да сваки акорд пијанина допричава, кити, да процветава триле, да пали врхове тонова извучених до цијука малим прстом леве руке уз саму кобилицу. У „примаћој” трпезарији, испуњеној комадима трпезаријског намештаја замућеног сјаја, посред нас, дириговао је црни пијанино. Таласима неких тонова стишавао ме је и обуздавао усхићење које ме је обузимало, а потом би се другим тоновима, који су се враћали одбијени од свода, оглашавао преко њега стари Београд. Све је то будило у мени чула на нови начин, тако да сам готово физички осетио како од провинцијалца постајем Београђанин. Више нисам седео заваљен у двоседу са прекрштеним ногама, већ сам седео истегнут, усправан и напет, сваки час спреман да овај чудесни концерт мајке, сина и црног пијанина поздравим оним својим: „Браво, мајстори!”

Руковат староградских песама завршавао се песмом о црним ружама и опроштају заувек. Мирин профил нагнут над диркама

претворио се у профил жене утонуле у предану молитву пред иконом, Матеја је свирао као да је заборавио да ово није концертна сала у Лондону, или огромни амфитеатар у Пекингу, или Коларац. Он се готово суновратио у сопствено детињство, када је крај истог тог прозора први пут зашкрипао гудалом тако снажно да је отац Божа, не могавши да издржи цијук жица, изишао кроз кухињу у двориште да „предахне” од музике.

И ја, дођош из банатске провинције, у том тренутку осетим да сви ми ту окупљени призивамо стари Београд, док пијанино бруји крај прозора од среће што се опет нашао у свом времену, да се стари Београд, на модеран начин, оглашава и овог тренутка сакацијама, бурегијама, бозацијама, довикивањима са оближње Бајлонијеве пијаце: „Врућ! Врућ! Тазе! Тазе! На мајку да гу не даваш!”

А онда Мира високо и грациозно подигне десну руку и махне шаком као да узима дах. Нисам у први мах био сигуран да ли је то знак да следи завршетак сплета старих градских песама које је утврђеним редом волела да свира. Или ми то она показује да отворим прозор. Скочим, размахнем завесу и отворим прозор широм. Тад стари Београд хрупи у трпезарију Маринковићевих, а звуци завршне мелодије слободно исклизну кроз прозор на Улицу Џорџа Вашингтона, прелију се преко трамвајских шина по којима управо наиђе „двојка”. Она успори и реско Мири отпоздрави: „Зрин! Зрин! Ево старог Београда!”

Дозвали смо стари Београд захваљујући пијанину. Од тада, кад зажмури крај отвореног прозора на трећем спрату свог стана, одоле, из приземља, до мене допре звук пијанина који подрхтава под Мириним рукама и, после, дуго траје у мени. А оно што је Матеја мајсторски импровизовао на виолини нестајало је по многим концертним салама света, разнето лахором који разноси звуке и мирисе.